

קפיטליזם // הכלכלי הוא הפוליטי

האם באמת כל ניסיון ממשלתי לקבוע גבולות לשוק החופשי הוא התערבות פסולה? לדברי הכלכלן הדרום-קוריאני הא-ג'ון צ'אנג, לא רק שהתשובה לכך שלילית, אלא שפעולות ממשלתיות כאלה הניעו בעבר את קפיצות הדרך הגדולות ביותר בכלכלה. כתבה ראשונה בסדרה

11:37 01.04.2015 מאת: אשר שכטר

ד"ר הא-ג'ון צ'אנג אוהב לשחוט פרות קדושות. במשך השנים ערער הכלכלן הדרום-קוריאני, יועץ לשעבר לסוכנויות האו"ם ולגופים כמו הבנק העולמי, וכיום מרצה בכיר באוניברסיטת קיימברידג', על כמה מהמוסכמות הכי מקודשות של הקפיטליזם המודרני. ברב המכר שלו מ-2010, "23 דברים שלא מגלים לנו על קפיטליזם" (תורגם לעברית בהוצאת כנרת-זמורה ביתן ב-2011), הסביר הא-ג'ון לקוראיו, בין היתר, מדוע השוק החופשי הוא לא יותר ממיתוס, כיצד השיטה הכלכלית הנוכחית משרתת את העשירים ואת העשירים בלבד, למה חינוך לא בהכרח מוביל לשגשוג כלכלי ומדוע תושבי המערב המפותח – כלומר, רוב הקוראים שלו – מרוויחים יותר מדי כסף.

בעת שפרסם את הספר כבר היה צ'אנג כלכלן מוערך ועטור פרסים, וזכה למידה מסוימת של פרסום בעקבות הביקורת החריפה שלו נגד המדיניות הכלכלית של הבנק העולמי, ארגון הסחר העולמי וקרן המטבע הבינלאומית. אבל "23 דברים" הפך אותו לכוכב בן לילה ולאחד מההוגים הכלכליים המובילים והמשפיעים בעולם.

בשנה שעברה פרסם צ'אנג ספר נוסף, Economics: The User's Guide ("כלכלה: מדריך למשתמש"), שבו המשיך את מסע הצלב שלו נגד המוסכמות הכלכליות שרבים נוטים לקבל כמובנות מאליהן. הפעם המטרה שכנגדה יצא היתה מדע הכלכלה עצמו. בספר הוא מסביר 300 שנה של חשיבה כלכלית, מאדם סמית' ועד לכלכלה הנאו-קלאסית, במטרה לתת לכל קורא את הכלים להבין את חשיבותה של תאוריה כלכלית לחיי היומיום. למרות ניסיונותיו האמיצים של צ'אנג, עדיין יש פרות קדושות שמעטים מעזים לערער עליהן בשיח הכלכלי כיום. ביקשנו ממנו לרסק לרסיסים כמה מהן.

התפרסמת, בין היתר, בעקבות ההסבר שלך שאין כזה דבר "שוק חופשי". האם אפשר להפריד בין הכלכלה לפוליטיקה?

"לא, זה בלתי אפשרי. כל השווקים בנויים בצורה פוליטית. אין ולא יכול להיות גבול מדעי בין שווקים לפוליטיקה. גבולותיו של השוק נקבעים על בסיס שורה של עקרונות אתיים ופוליטיים. אין כזה דבר, 'מדע כלכלה אובייקטיבי', ולא יכול להיות. תומכי השוק החופשי נוטים לפסול כל ניסיון לשנות את גבולותיו של השוק כניסיון פוליטי ולטעון שיש 'כלכלה אובייקטיבית' או גבול מדעי בין תפקוד השוק החופשי והפוליטיקה, אבל זה פשוט לא נכון. 'לפני 200 שנה, למשל, לאף מדינה לא היו חוקים נגד העסקת ילדים. לפי כללי השוק של אותם ימים, העסקת ילדים נחשבה לגיטימית. כשהפרלמנט הבריטי ניסה לראשונה לחוקק חוקים נגד העסקת ילדים, במאה ה-19, אנשים אמרו שזה שערורייתי, שזה מערער את יסוד הכלכלה החופשית ואת חופש העיסוק. אם הילדים האלה רוצים לעבוד, והאנשים האלה רוצים להעסיק אותם, הם שאלו, אז מה הבעיה שלכם? כיום אפילו התומך הגדול ביותר בשוק חופשי, לפחות במדינות המערב העשירות, לא יגיד שצריך לאפשר העסקת ילדים כדי שהשוק יהיה חופשי. מדוע? מפני שב-200 השנים האחרונות אנשים הגיעו למסקנה שלזכותם של ילדים לקבל ילדות וחינוך יש עדיפות על פני חופש העיסוק. כלומר ברגע שאתה מקבל את הערך הפוליטי והאתי שהעסקת ילדים היא דבר רע, מבנה השוק משתנה. זאת דוגמה מצוינת לאופן שבו מה ששייך לשוק בעצם נקבע על ידי הפוליטיקה.

"עם זאת, לא צריך לחזור 200 שנה בזמן בשביל דוגמה רלוונטית. לפני 30-40 שנה בהרבה מדינות היתה התנגדות גדולה לחקיקה סביבתית. מי שתמך בחקיקה שמגנה על איכות הסביבה נחשב להיפי, לקיצוני, לאנרכיסט רדיקלי. כיום, לעומת זאת, המצב שונה לחלוטין. השינוי הזה נובע בחלקו מפעולותיהן של קבוצות אינטרסים שניסו להשפיע על השוק כדי להיטיב עם עצמן. לא תמיד מדובר בדבר רע: גם האנשים שיצאו נגד העסקת ילדים, שניהלו קמפיינים למיגור התופעה, פעלו מתוך אינטרס עצמי, ובזכות כל הפעילויות האלה גבולותיו של השוק נכתבו מחדש שוב ושוב.

"זה תהליך מתמשך, אבל הוא לא היה לינארי. לתקופה מסוימת, בשנות ה-50 וה-60, מדינות רבות הוציאו דברים מסוימים מהשוק: מים, תחבורה ציבורית, שירותי דואר. כל מיני שירותים ציבוריים הולאמו. כיום מדינות רבות מחזירות את אותם דברים לתוך השוק. אבל גם בתוך הגבולות הקיימים אנשים תמיד מנסים לשנות את חוקי המשחק. אחרי המשבר הפיננסי של 2008, למשל, תעשיית הפיננסים עשתה לובינג כל כך יעיל לממשלה, שהיא הצליחה לדלל לחלוטין את הרפורמה הפיננסית של דוד-פרנק. בגלל שהנושא הוצג כנושא טכני שנוגע ליעילות השוק, המהלכים שלה גררו הרבה פחות ביקורת ציבורית. במובן הזה, כלכלה ופוליטיקה הן בלתי ניתנות להפרדה. אנחנו צריכים להכיר בעובדה הזאת ולנסות להבין איך אפשר לבנות מערכת שבה מתנהל דיון על גבולות השוק ועל החוקים הנהוגים בו. זאת, במקום להעמיד פנים שאפשר למתוח גבול מדעי אובייקטיבי בין הכלכלה למערכת הפוליטית – גבול שמי שמחזיק בכוח פוליטי יכול לשנות, וכל מי שמנסה לשנות אותו מבחוך הוא או 'לא מבין בכלכלה' או בעל אינטרס עצמי שהוא מנסה לקדם על חשבון האינטרסים של אנשים אחרים.

"אשליה נוספת שאנחנו צריכים להיפטר ממנה היא האשליה שהממשלה יכולה לא להתערב בשוק. הממשלה מתערבת בשוק כל הזמן. היא יכולה לבחור מנצחים ומפסידים, אם בצורה ישירה ואם בעקיפה. בקוריאה הדרומית של שנות ה-60, למשל, כאשר זו עדיין היתה אחת מהמדינות העניות בעולם, הממשלה רצתה מאוד לקדם את תעשיית הפלדה, אז היא יצרה חברה בבעלות ממשלתית שעשתה זאת וזכתה להצלחה גדולה. יש גם הרבה דוגמאות למעורבות ממשלתית עקיפה: אני תמיד צוחק ואומר שהחברה הממשלתית הכי מצליחה בתולדות האנושות היא הצבא האמריקאי, כי הוא הרי הניח את יסודותיה של כלכלת המידע המודרנית. המחשבים, האינטרנט – הכל יצא ממחקרים שנערכו במתקנים צבאיים, וכך גם הרבה מהטכנולוגיות שבהן אנחנו עושים שימוש היום. כך שאין שוק ללא מעורבות של הממשלה. אני לא אומר שזה דבר טוב או רע, אבל כל כך הרבה מהדיון שאנחנו מנהלים מתבסס על העמדת פנים מוטעית לפיה אפשר להוציא את הממשלה והפוליטיקה מהכלכלה. מאחר שזה בלתי אפשרי, אנחנו מסיימים במצב שבו בעלי הכוח מגדירים מהי פוליטיקה ומהו תפקיד הממשלה בכלכלה ומונעים דיון דמוקרטי לגבי תפקידה של הממשלה ותפקידה של המדיניות הציבורית.

"מי שמרוויח מכך הן קבוצות אינטרסים, כמו תעשיית הפיננסים, שהצליחה למוסס את הרפורמה ברגולציה אחרי 2008. הרבה חברות טכנולוגיה כיום מרוויחות מכך שהן אינן משלמות את המחיר המלא על הטכנולוגיות שבהן הן משתמשות ושפותחו במקור במימון משלמי המסים. רוב הטכנולוגיה שמוטמעת באייפון, למשל, פותחה במקור על ידי הצבא האמריקאי. אבל אפל מקבלת את כל הקרדיט ולא מתגמלת את משלמי המסים בהתאם לפירות שהיא גרפה מהמחקר שמומן על ידם. במובן הזה, קבוצות עסקיות יכולות להרוויח מכך שאנשים חושבים שאפשר להפריד בין כלכלה לפוליטיקה, מחוסר ההבנה של הציבור בנוגע לתפקיד שהממשלה משחקת בחיים היומיומיים שלנו ומהאגדה שלפיה הממשלה אינה יעילה ואסור לה להתערב בשוק".

הכתבה מתפרסמת גם באפליקציה של מגזין TheMarker

באייפד או בטאבלטים מבוססי אנדרואיד